

i. t. d., katere se vspešno rabijo pri blaznih, le nekaj mi je treba posebno omeniti, namreč primerno hrano. Dostikrat pridejo bolniki v zelo revnem stanu v blaznico, v malo tednih se pri dobri hrani okrevajo ne samo telesno, ampak včasih minejo tudi najgrozovitejše in najnevarnejše prikazni blaznosti. So bolniki, ki se doma ne dotaknejo nobene jedi, v blaznici pa kmalu jedó toliko, da se začno rediti, in to le zaradi primerne hrane. Tu ni treba nikakoršne potrate; al bolnik mora dobiti dobre juhe, jajc, mleka, pečenke, pa tudi vina, kakor se dajeta za pomirjenje bolnikov makov sok in kloral.

Primoran je zdravnik včasih tudi pri drugih boleznih premagati trmo bolnikovo z dobro besedo ali pa ga vsaj resno opomniti, ako ne uboga ukazov zdravnikovih. Isto tako ravna zdravnik v blaznici. Kakor pa zdravnik ni v stanu, ozdraviti pljučnico, drisko in druge telesne bolezni le z dobro besedo, ravno tako ni mogoče, ozdraviti blazne s samo lepo ali hudo besedo. V obče kažejo skušnje, da je bolje, ako se z ravnokar zbolelimi blaznimi in pri silni hudi bolezni le malo z njimi občuje in se opustijo vse tolažbe in vsakoršna žuganja. Popraševati malo, a bistro opazovati in natančno, — to daje zdravniku dosti gradiva za spoznanje bolezni. Bolni možgani so jako občutljivi in potrebujejo mirú, celó osamotenja, da se odstranijo vnanji škodljivi vplivi. To se tudi zgodi takrat, če bolnik z besedo in dejanjem postane nadležen ali celó nevaren; zdravnik je v tacihi slučajih dostikrat primoran, nasprotovati željam in volji bolnikovi, da doseže svoj zdravniški namen. Napačno in škodljivo sočutje bi bilo, ako bi se spolnile vse zahteve blaznega zavoljo tega, da se ne jezí, kajti potem bi se zanemarilo pravo in vspešno ozdravljevanje.

Kakor zdravilstvo v obče, tako je tudi zdravstvo blaznih zadnja leta velik korak naprej storilo. Zdaj ni več treba onih mnogovrstnih naprav, brez katerih poprej ni bilo nobene blaznice, da silno nemirni bolniki ne poškodujejo sebe ali drugih; z malo izjemami se sme pustiti vsem bolnikom prosto gibanje v blaznici. Ta veliki napredek v psihatriji (v dušoslovji) se sme primerjati napredku v kirurgiji (ranocelstvu), pri katerem se izvršuje lahko vsaka velika operacija po omotičah z éterom ali kloroforom. Ta iznajdba pripomogla je mnogo, in to po pravici, da je ljudstvo začelo bolj zaupati zdravilstvu, pa še važneje je to, da one omotice odstranijo bolniku bolečine in mu prihranijo nepotrebno in zelo nevarno napenjanje telesnih moči.

Oskrbovanje neozdravljivih blaznih se ne razločuje veliko od oskrbovanja ozdravljivih, vendar je pri ravnanju z neozdravljivimi nekoliko razložka o tem, da bivajo te vrste bolniki po več let ali celo življenje v blaznici. Na ozdravljive bolnike, ki se vrnejo po prestali bolezni v kratkem k svojim poprejšnjim opravilom, se ne ozira blaznica toliko, da bi blazni v njej našli enake naprave in zabave, kakor jih imajo doma, pač pa mora to biti pri neozdravljivih, ki so prisiljeni bivati več let v blaznici. Blaznica nikakor ni delavnica, a vendar nobena reč ni koristnejša telesni in duševni zadovoljnosti bolnikov, kakor nekaka dobro izbrana in prav odmerjena delavnost. Zdravnik ni v stanu porabiti za delo vseh blaznih, kajti omenil sem že, da so tudi neozdravljivi, čeravno ne dolgo, vendar včasih silno razdraženi in nemirni; takrat, se ve da, je vsakaka delavnost nemogoča. Drugi zopet hitro propadejo telesno in duševno; taki potrebujejo zmirom in zmirom pozornosti in postrežbe, ker tudi za najbolj navadna dela niso sposobni. Samo po sebi se razume, da nimajo vsi bolniki enakega nagiba pečati se z delom, nekateri se celó ustavljajo vsakateri

delavnosti. V tacihi slučajih ima zdravnik skrb, izbuhati in pospeševati veselje do dela. Razen izgleda, ki ga takim dajejo drugi delajoči bolniki, ni nič bolj pripravnega, da se izbuja v njih veselje do pridne delavnosti, kakor da se jim obljubijo majhna darila za to ali uno delo. Privoljenje nekaterih poboljškov, ki sicer niso potrebni, a so dostikrat zelo zaželeni, na primer: tobak, vino in kava so v blaznicah imenitni zdravstveni pripomočki; včasih je pa treba izmisliti si še drugih poboljškov in daril. Obžalovati je, če blaznica ne more pospeševati po takem načinu delavnosti bolnikov. Tem radodarniši je zavod v tej stvari, tem bolje in hitreje je zdravnik v stanu, sprijazniti celó duševno ne preveč oslabele bolnike z napravami, katerim se morejo podvreči v blaznici. (Dal. prih.)

Zabavno berilo.

Stare hiše naše Ljubljane

z zgodovinskimi črticami po gradivu pl. Radiča in dr. Lipiča.

Opisal dr. Jan. Bleiweis. *)

Kakor ima vsak človek svoj životopis, tako ima tudi vsako selo, vsako mesto svoj krajepis ali svojo topografijo.

Isto tako ga ima tudi naša Ljubljana.

Predno pa prestopimo na popis tega, kar je naslov temu članku, naj memogredé omenimo mnenja mnogih zgodovinarjev, da na tistem prostoru, ki ga dandanes imenujemo „Kapucinsko predmestje“ (Kapuziner-Vorstadt) in kamor se štejejo Dunajska cesta, Celovška cesta, Frančiškanske ulice, Slonove ulice, nunske ulice, gledališke ulice, kongresni trg, in kjer je danes Gradšče in Mirje (deutscher Grund) je stala kolonija Rimljanov — Aemona imenovana. „Mirje“ je stara slovenska beseda, katera izrazuje to, kar beseda „stara zidovje“. Ker so namreč naši predniki našli na tem mestu razvaline starega zidovja — ostanke nekdanje Aemone — so ta kraj imenovali mirje, Nemci pa „deutscher Grund“ zato, ker zemljišče na tem mestu je postalo pozneje lastnina Križanskih gospodov (deutscher Ordensritter), ki so na Kranjskem imeli mnogo posestva.

Našo Ljubljano so Rimljani imenovali Nauportus; ob bregovih Nauporta — tako vsaj pripovedujejo nekateri zgodopisci — je argonaut Jason, pripeljavši se na ladiji s svojimi tovarši iz Ponta v Donavo, iz Donave v Savo, iz Save v Ljubljano Aemona prvi temelj položil. Neka šaljiva pravljica celó to pripoveduje, da na tistem mestu, kjer danes stoji pivarna „zum weissen Rössel“, je Jason, s svojimi tovarši stopivši na suho, ladijo svojo priklenil. Res, da starinska bajta „Röselnova“ po svojem obrazu še zelo opominja na čase Jasonove.

Profesor Müller v Mariboru obeta nam v posebnem spisu dokazati, da Aemona je stala tam, kjer današnji Ig. No, če bi to resnica bila, postala bi se ve da vsa druga zgodovinska poročila prazne pravljice.

Naša Ljubljana se je nekda morala posebno odlikovati s tem, da je imela od zunaj jako čedno-bele hiše, kajti njen priimek „bela Ljubljana“ izvira iz starodavnega pregovora, ki je znan vsaki naši stari babici in se glasi:

*) Bral g. Fr. Drenik v „besedi“ čitalnice Ljubljanske 14. aprila t. l.

Bela Ljubljana,

Črn je Kranj,

Pisana Loka,

Kamnik je..... zdaj pač drugače, kakor je nekdanj po tem pregovoru bil.

Predno ogledamo starinske hiše Ljubljanske, ozrmo se malo gor na „grad“, brez katerega si Ljubljane misliti ne moremo.

Grad Ljubljanski je stara stavba. — Že leta 1268. — tedaj že pred 600 leti — je Ulrik III. stanoval na gradu, pred katerim so mejni grofi Kranjski (Markgrafen von Krain) stanovali v Kranji. Razvaline zidovja, ki se je z grada stezalo v mesto na več krajih, so ostanki trdnjav iz onih časov, ko so mesto morali braniti proti napadom Benečanov in Turkov, zidanih okoli leta 1380. — Kaj vse pa se je v teku časa godilo z Ljubljanskim gradom, s katerim so nekdanj celó pesterne neubogljive otroke strašile, rekši, „če ne boste pridni, prileti z grada lintveren po vas in vas vzame“, se ne dá za gotovo dokazati; to pa vemo, da od leta 1582. do 1587. so stanovi Kranjski imeli svojo orožnico na gradu, ki se je „ständisches Zeughaus“ imenovala. Leta 1686. 28. aprila zjutraj ob štirih je strela vdarila v stolp na gradu, kjer je bilo 500 centov smodnika shranjenega. Razpok je bil tako strašansko, da se je v mestu mnogo hiš podrlo in da nobeno okno in nobena peč ni cela ostala.

Grad, nekdanj rezidenca vladarjev Kranjskih, je — po mnogih prezidanjih — leta 1814. po odhodu Francozov postal jetnišnica, kar je še danes.

Podajmo se z grada zdaj v mesto, seznanit se z važnejšimi starinskimi hišami.

Najstareje hiše so v mestu na desnem bregu Ljubljanice v podnožji Ljubljanskega grada, večidel tesne in malo zračne. Veče hiše na levem bregu Ljubljanice — nekdanje lastnine „eines prachtliebenden Adels“ — kakor dr. Lipič pravi — so večidel mlajše od unih na desnem bregu; še mlajše pa so hiše v predmestjih, ki so takrat nastale, ko „se meščani več tako strogo od kmeta ločil“. Pripoveduje se, da — ko so drugej že hiše bile — je tam, kjer so današnje Poljane, bilo še zgolj poljé. Od tod ime Poljane. Poljane so po takem najmlajše predmestje Ljubljansko.

Med najstareje hiše mesta Ljubljanskega šteje se v „Špitalskih ulicah“ nekdanj tako imenovani „Bürgerspital“, kjer je danes Majerjeva in več drugih štacun. Ta hiša, se ve da, v drugačni obliki, je bila nekdanj meščanska bolnišnica, katero so brž ko ne napraviti pomagali protestantje, ki so v tej hiši tudi svojo cerkev imeli, dokler jih ni leta 1598. škof Chrön (Hren) iz Ljubljane pregnal. — Ko so v drugi polovici preteklega stoletja usmiljeni bratje (barmherzige Brüder) v Ljubljano prišli, se je pa ta hiša dobrodelnih naprav leta 1787. tako predrugačila, da ste v njej ostali le sirotišnica (Waisenhaus) in pa ubožnica (Pfründnerhaus) za meščane, — bolniki in blazni pa so se preselili v današnjo bolnišnico, katera je bila lastnina usmiljenih bratov (barmherzige Brüder). Zato je še do danes bolnišnici ostalo ime „pri barmherzgarjih“. — Leta 1789. so morali tu poprej ostali ubožniki (Pfründner) zapustiti hišo v „špitalskih ulicah“ zato, ker so tu napravili porodnišnico in najdenišnico (Gebär- und Findelhaus), v katero je bila 21. svečana 1789. prva ženska sprejeta. — Iz tega se vidi, da čez 300 let je stara ta hiša, ki je mnogo prememb doživela.

V „špitalskih ulicah“ pa nahajamo še drugo hišo zanimive starinske pomembe, in to je Permetova hiša. Od zad v „Ribjih ulicah“ se na tej hiši vidi vzi-

dana tablica iz rudečega marmora, na kateri se bere številka leta 1528. in pa ime „Wolfgang Bosch“. Ta Wolfgang Bosch je bil pek in župan Ljubljanski od leta 1520. do 1522., kar nam priča, da nekdanji župani Ljubljanski so se izbirali iz vrste meščanov. Letna številka 1528. je najstareja med vsemi, ki jih nahajamo nad vrati hiš mesta Ljubljanskega.

Iz 16. stoletja je tudi hiša s številko 9. na starem trgu, katera je bila lastnina Kranjskega Luthera in slovenskega „literarnega Kolumba“ Primaža Truberja, kakor ga prof. Metelko v svoji slovnici imenuje. Da je to istina, priča — kakor pl. Radics trdi — rokopis, ki ga hranuje dvorna knjigarna Dunajska.

Podajmo se zdaj v Št. Petersko predmestje in pogledjmo pred drugim današnjo kosarno, katera izvira od leta 1586. Pa kaj je bila kosarna takrat? — Bolnišnica je bila! V 16. stoletji — kakor drugej — tako je tudi v Ljubljani razsajala večkrat Turška kuga. Tadanji zastopniki Kranjskih stanov so prosili leta 1586. škofa Chröna, naj dovoli, da se na škofijski pristavi blizo Št. Peterske cerkve zraven vode Ljubljanice zida bolnišnica (Lazareth). Škof je to dovolil. To izpričuje, da sedanja kosarna stoji na mestu nekdanje bolnišnice, zidana pred blizo 300 leti.

Stopimo zdaj v mesto nazaj in idimo na „novi trg“, ki se zdaj „Turjaški trg“ (Auerspergplatz) imenuje. To je eden izmed najstarejih trgov Ljubljanskih, kjer so se izvrševali turnirji nekdanjih vitezov Kranjskih. Tu vidimo „deželno hišo“ (Landhaus, presukano v „lontovž“), ki v današnji obliki izvira iz 16. stoletja, ker uno, ki je poprej na tem mestu stala, je vso podrl grozni potres 26. marca leta 1511., ki je dva dni poprej razrušil hišo križansko ali „Križanke“ (deutsches Haus) s cerkvijo vred in mnogo drugih hiš v Ljubljani. Križanke je leta 1579. komtur Formentini popolnem na novo zidati dal; tedaj bodo „Križanke“ prihodnje leto obhajale 300letnico svojega današnjega obstoja.

Deželni hiši (Landhaus-u) sosedna palača je tako imenovani „Fürstenhof“, zidana l. 1642., zdaj posestvo kneza Karlosa Auersperga. To je po svojem notranjstvu starinska stavba prve vrste, lani od zunaj nekoliko renovirana. S te palače so nekdanj gledale „die holden Frauen Laibachs die Ritterspiele“, s katerimi so se plemanitaži Kranjski na „novem trgu“ producirali zadnjikrat — leta 1652.

Na tem trgu je še drugih starih hiš iz 16. stoletja, pa naj omenimo med drugimi le eno zgodovinsko-pomenljivo, namreč palačo, ki je zdaj lastnina barona Lichtenberga, pa je nekdanj lastnina grofa Jošta Jožefa Thurna bila, ki jo je zidal leta 1561. s tistimi 20.000 cekini, s katerimi se je odkupil neki Turški paša, katerega je grof Thurn z lastno roko vjel in potem vjetega držal pri sebi.

Tudi v „gosposkih ulicah“ nahajamo mnogo starinskih hiš; omenimo med drugim le palačo deželnih stanov, nemški „Burg“ imenovano zato, ker tukaj so prejšnji čas v Ljubljano prisedši vladarji stanovali. To poslopje je bilo nekdanje stanovališče cesarskega namestnika ali „vicedoma“ (Vicedomhaus) s silnimi vratmi, ki so segala doli do Ljubljanice zraven današnje Kastnerjeve hiše, od katerih pa dandanes ni sledú več.

Prav blizo in kakor pod varstvom cesarskega namestnika so nekdanj v Ljubljani judje imeli svoje naselišče; iz onega časa še so „judovske ulice“ in „judovska steza“. V hiši s številko 4 v „judovski stezi“ se znotraj vidi še sled Judovske sinagoge, ki je bila nekdanj tukaj.

Podajmo se zdaj čez železni „Hradeckov most“, da pridemo na „mestni trg“ (Rathhausplatz). Veči del vse hiše tukaj na levi in desni strani se po stavbi, kakor tudi trg sam po svoji zasukani obliki, kažejo jako starinske. Mestna hiša (Rathaus, spačena v „rotovž“) je prav tako, kakor jo še danes vidimo, bila zidana okoli leta 1717.

Kar ste danes „škofija“ in sosedna na pol Kordinova na pol korarska hiša, ki je od zadej nekako podobna trdnjavi, tu so v 15. in 16. stoletju bivali Avstrijski vladarji. Vojvoda Ernest železni, ki je leta 1416. plemenitažem Ljubljanskim ukazal utrditi svoje hiše proti napadom Turškim, imel je današnjo škofijo za svojo rezidenco, kajti Ljubljana je prvega škofa še le dobila leta 1461.

Korarske hiše izvirajo iz 16. in 17. stoletja. Hiša s številko 13. „pred škofijo“, kjer stanuje danes kanonik pl. Hillmayer, kaže še danes napis: „domus canonici Kirchperger“, — hiša s številko 12, ki ni več korarska, ampak Jančarjeva, ima letno številko 1669. (Kon. prih.)

Politične stvari.

Če pride do vojske med Angleži in Rusi, kak jej utegne biti konec?

O tem vprašanju se zdaj povsod čujejo razgovori, se ve da vsi judovski Avstrijski in Angleški časniki unisono kričijo: „Moskovitar se mora pregnati in bode pregnan od Balkanskega polotoka!“

Čujmo tedaj, kako „Wehrzeitung“, strokovnjašk Dnnajski list, to reč razklada.

Časniki — pripoveduje ta list — ki tako za gotovo prerokujejo propad Rusom in zmago Angležem, najjasneje kažejo, da še Angleške vojne moči ne poznajo. Regularna armada šteje 144.894 mož in 482 topov, med temi 11.780 konjikov in 11.544 topničarjev. Pa še od teh je tretjina raztresena po Angleških naselbah, te tretjine bi tedaj Angleži v vojski z Rusi ne mogli rabiti. — Reserve štejejo 121.106 mož; od teh se prvi oddelek (70.000 mož) ravno sklicuje. O tej rezervi se ve, da je orožje dobro, nič prida pa so vojaki. Konjištvo in topništvo pa tudi nima kónj, treba bi bilo, jih za vojsko še le nakupiti, in, kar je še več, naučiti jih in privaditi. Koliko pa je vredna armada, ki si o začetku vojske še le mora iskati konj, vsak lahko sprevidi.

Pomočna vojna Angležev bi se spravila na 291.105 mož. Milice (narodne vojne) pa po postavi ne smejo zunaj dežele rabiti, k večemu po ukazu kraljice one polke, ki se za to ponudijo, po kanalskih otokih, na Gibraltaru in na Malti.

Če vse te vojne moči seštejemo, jih je vseh skup 557.103 mož, od katerih bi bila pa komaj polovica za rabo v vojski.

Kako močno je Angleško brodovje, o tem se natančnega ne ve. O vojski z Rusi bi ladije tudi večidel bile le za varstvo obrežja (primorja) in za prevajanje vojakov in vojne tvarine.

O moči Ruske armade smo mi že unidan pisali. Zdaj, ko je car ukazal na novo osnovati 3 divizije pešcev in 24 baterij, znaša število vojakov 900.000 mož in 1970 topov. Vojne na suhem ima Rusija memo Angležev najmanj trikrat več. Razen tega so Ruski vojaki vsi drugi korenjaki kakor Angleški. Star pregovor pravi, da „vojska je najboljša šola vojakom“. Rusi so tako težavno in strašno nevarno vojsko že slavno prestali, Angleškim vojakom pa manjka še krsta v voj-

ski, poskušnje v ognji. Ne dá se tajiti, da bi Angleži morebiti skonca, dokler bi bil boj le ob obrežju, tu pa tam Ruse nazaj potisnili; vse drugače pa bo, če se vojska razvija na suhem, v notranji Bolgariji. Rusi so tam danes že kakor doma.

Najprvo se bodo — se ve da — sprijeli in poganjali za Galipoljski polotok in za ustje Črnega morja, ker ni verjeti, da bi se sprijeli pri Carigradu. Dvomljivo je, če bodo Rusi mogli obdržati Galipolje in tako zapreti Angležem Belo (Marmarno) morje. Iztok Bospora v Črno morje pa bodo Rusi morali na vsak način držati, ker Rusija le tako more obrežje Črnega morja obraniti pred Angleškim brodovjem. Zato bodo Rusi podvivali se že o napovedi vojske zasesti trdnjave na obeh stranéh Bospora. To se pa tem lože zgodi, ker je Črno morje zdaj čisto prosto in se dadó vojne trume vsak hip od Varne in Batuma celó v Skader (Skutari) na Azijatski strani Bospora postaviti na suho. Da bi Angleži silili čez morske sooteske v Črno morje, to se skoro ne dá misliti, ker bi jim potem utegnili Rusi ne le prepreči pot nazaj, ampak jih celó popolnoma odrezati od domovine.

Brodovje Angleško bi moralo jadрати v Črno morje še le tedaj, ko bi Angleži na suhem zasedli obá bregova Bospora, potem Bujukdere, Rumeli in Kilios, in te kraje tako vtrdili, da bi brodovju tudi s suhega nihče ne mogel blizo. Za Angleže in Ruse so tedaj trdnjave ob Bosporu tisti Malakov, ob katerem so si leta 1854. Evropske vojne tako hudó glavo razbijale.

Pa še tudi potem, če bi se Angležem posrečilo, Dardanele in Bospor tudi od suhe strani popolnoma dobiti v svojo oblast, še Rusija ne bi nič izgubila — dobila bi sicer res tudi nič.

Prestriči Ruskim armadam zvezo z domovino, kar trdijo nekateri časniki, bi se Angležem utegnulo posrečiti le za par dni, če bi celó še Donavo v svojo oblast dobiti skušali. V obče bi Ruske armade pa imele navadno zvezo z domovino še prej ko slej, in to tem bolj, ker so Podonavske trdnjave Šiščeva (Silištrija), Rusčuk, Nikopolje in Vidin zasedene po Rusih. Boj na suhem, v Bolgariji, ki bi moral biti, če bi hoteli Angleži Ruse pregnati iz pridobljenega posestva, bil bi pa za Angleže celó prenevaren, menda Angleži nimajo ne enega vojskovodje, ki bi vzel to odgovornost ná-se.

Če bi Angleži toraj kje zmagati mogli, bi bilo to le pri Carigradu. Taka zmaga pa bi iztočno vprašanje le še bolj zavlekla. Angleži bi bili v Carigradu, Rusi pa v Drenopolji, dokler bi se ne pripetilo kaj nepričakovanega, kar bi te ali one pregnalo. — Tako piše izvedenec v „Wehrzeitung“.

Po vsem tem je Rusija že tako na trdnem, da jej ne bo kmalu kdo mogel do kože.

Naši dopisi.

V Gorici 28. aprila — Kakor v Kviškem, izvršil se je sijano tudi tabor (to je „Slogin“ zbor) v Kobaridu. Te dni je nesla deputacija 10 veljakov na teh taborjih izvoljena pod vodstvom profesorja in deželnega poslanca g. Povše-ta adreso do Nj. veličanstva v Trst, da jo gospod namestnik pošlje na Dunaj. Slovenska shoda in dotični sklepi so nekatere naše Lahe — prav za prav oba liberalna organa laška „L'isonzo“ in „Goriziano“ — hudo razdražili. Ker nista smela tolči konja, tolkla sta tem strastnejše po sedlu. Spravila sta se nad tista dva slovenska moža, ki sta imela ponjuci misli pri taborjih naj več opraviti, in ju pred (svojim) svetom ovájala. Sicer pa so te novice že pre-

korist žlahti ali deželi, ki ima plačevati stroške oskrbovanja v blaznici. Neozdravljivi in siromaški bolniki, izmed katerih je komaj polovica za razna dela v blaznici porabljava, narejajo zarad večletnega bivanja ondod deželi, to je, davkeplačevalcem velike stroške. Skrbeti je tedaj dolžnost vsacega rodoljuba, da se vse odstrani, kar brani hitri duševni propad na umu bolnih, in da se tako deželni stroški za oskrbljevanje blaznih izdatno zmanjšajo. Skušnje učijo zdravnike, da se pred kratkim časom zblazneli tem hitreje pomirijo, čem hitreje se preselijo v dobro vredjeno blaznico in se tako odtegujejo vnanjim škodljivim uplivom. Tudi imajo zdravniki v blaznicah take zdravstvene pripomočke in naprave na razpolaganje, da morejo oni hitreje zatreti bolezen, kakor drugi zdravniki, ki se ne pečajo s takimi bolniki in tudi nimajo potrebnih pripomočkov pri roki.

Vsem tedaj, ki imajo o žalostni osodi blaznih kaj odločevati, mora biti sveta dolžnost, da prav hitro izročijo ravno na umu zbolele blaznici. Naj tedaj tako sprevidno ravnanje — kedar se pri nas bode odprla obširna nova deželna blaznica — župani, duhovniki in vsi ljudoljubi o interesu bolnih in deželnega zaklada vedno imajo pred očmi! Le malokrat so se dozdej pošiljali ravnokar zboleli v blaznico, večidel dohajajo v njo že skoro neozdravljivi, ki so bili domá prav slabo oskrbovani in so že vsled tega na umu popolnem onemogli. In prav to je bil tudi glavni vzrok, da je stara naša blaznica prenapolnena bila, ker večina tacih nesrečnih neozdravljivih blaznih ni je v stanu več zapustiti, zato pa naraščajo stroški tako silno!

Naj bi te moje besede, ki sem jih spisal iz žive ljubezni do nesrečnih naših deželanov, katerim se je pamet zmešala, in v iskreni želji, zmanjšati deželi bremena velikih stroškov, ne ostale klic upijočega v puščavi! Ako sem dosegel ta svoj namen, tolažila me bode zavest, da sem izpolnil dolžnost težkega svojega poklica.

Zabavno berilo.

Stare hiše naše Ljubljane

z zgodovinskimi črticami po gradivu pl. Radiča in dr. Lipiča.

Opisal dr. Jan. Bleiweis.

(Konec.)

Oglejmo si sedaj še cerkve naše Ljubljane.

Št. Peterska cerkev je morebiti najstarejša cerkev vse naše dežele; ona ima veliko zgodovino. V prvo je bila zidana leta 1221., leta 1385. na novo prezidana, leta 1472. po Turkih sežgana, pa zopet popravljena. Tako, kakor dandanes stoji, bila je zidana leta 1726, leta 1728. pa blagoslovljena.

Tudi naša stolna (Šenklavška) cerkev je jako stara, izvira iz l. 1288., ko je bila še podružnica Št. Peterske fare; v teku časa je bila večkrat podrtá, večkrat popravljena in razširjena; leta 1361. in 1386. je pogorela. Leta 1462. je bila po papežu Piju II. povzdignjena v čast stolne cerkve, leta 1469. po Turkih razrušena, pa potem zopet popravljena in povečšana, leta 1701. pa brez kuplje, ki je bila še le leta 1841. narejena, tako sezidana, kakor jo vidimo danes; leta 1707. je bila slovesno blagoslovljena, ko jej je bil en stolp zidan leta 1705., drugi pa 1706.

Tudi cerkev Frančiškanska ima veliko zgodovino. Na njenem mestu je izprva stala cerkev posvečena sv. Martinu, ki je že pred letom 1320. bila mi-

nihom Avgustinom izročena, leta 1494. po Turkih pokončana. Leta 1623. je bila na novo zidana Materi Božji na čast in leta 1628. blagoslovljena od škofa Chröna, leta 1631. je pogorela, potem bila zopet sezidana in leta 1785. izročena Frančiškantom.

Št. Jakobška cerkev izvira od leta 1494. Bila je takrat cerkev Avgustinov, leta 1597. pa je bila izročena Jezuitom. Novi cerkvi je položil škof Chrön temeljni kamen leta 1613.

Trnovska cerkev je bila zidana leta 1730; popolnem prezidana leta 1855.

Še neke stare hiše iz 17. stoletja ne smemo pozabiti; to je, redouta, dandanes bojišče parlamenta Kranjskega, prejšnje čase plesišče gosposko. To hišo so nekdanji deželni stanovi zidali leta 1658. jezuitom za gimnazijo zraven tadanje Jezuitske (danes Št. Jakobske) cerkve, kar še danes kaže napis nad vrati. —

Tako — potovaje križem po mestu in predmestjih — smo ogledali našo staro Ljubljano po važnejših starinskih stavbah in zgodovinskih njenih dogodbah. Imeli bi gradiva še marsikaj; al vmakniti se je treba še drugim točkam nicojšnjega programa. Zato spomine na staro Ljubljano sklenemo z opominom:

„Ti — nekdanj po obrazu svojih hiš zvana bela Ljubljana — ostani bela na veke po trojnem svojem starodavnem gëslu:

trdna kakor skala o veri svojih pradedov, —

kakor hrast neomajljiva o svestobi do vladarja, —

brez madeža čisto-bela — slovenska!“

Politične stvari.

Slovani in Italijani.

Po knjigi Ludevika Vuličevića „Slavi e Italiani dal Judri al Quarnaro.“*)

Pisatelj pripoveduje v začetku svojega dela, da je v Italiji kakor tudi v Avstrijskem Primorju mnogo ljudi, kateri ne poznajo niti rodú, niti števila, niti národnosti po Primorju bivajočih ljudstev, ali so vsaj zeló nevedni v tej zadevi. Njegov spis ni namenjen tem, ampak onim, kateri, oslepljeni od predsodkov, se klanjajo lažém in prevari in v temi dvoumnosti med saboj delajoči so v Primorju osnovali klub, katerega imenuje pisatelj „klub liberalcev“. A ti „liberalci“ so, kakor pravi on, licemerci in sleparji, in, ker so licemerci, oblačijo se v obleko kreposti, da oslepé druge, a ker so sleparji, hoté biti od drugih časteni za zasluge, katerih nimajo. Mnogo teh liberalcev, kateri so ali Nemci ali Slovani, misli, da je koristno, ako se vedó kakor Italijani, če tudi imena nasprotno pričajo, kar potrjuje, da njih italijanstvo ni družega nego umazana sebičnost.

V provinciji Primorski imajo, kakor vsakdo zná, Slovani večino, a Italijani so v manjšini, vendar po mestih imajo poslednji večino, ker so tam v materijalnem in duševnem obziru bolj trdni in složni. Zato imajo v deželnih zborih vedno prvo besedo, da preglasé slovensko večino.

Kdor bi te liberalce smatral za odkritosrčne Italijane, zeló bi se motil. Oni ne sovražijo samo Slo-

*) Celó to knjižico misli nam dobro znani gosp. F. predstaviti v nemški jezik z željo, da bi zagledala beli dan tudi v slovenskem. Naj sl. družba „Sloga“ v Gorici prevdari: ali bi jej ne bila ova knjižica voda na njen mlin ravno zdaj, ko ona tako iskreno se ustavlja navalu Italijanov na zemljo slovensko.